

Dimitrije Tadić

KABINETI KURIOZITETA, PROMENADE I DRUGI DIVERTISMANI

I „Cabinet de curiosités de Georges de Scudery et de Duc de Saint-Simon / Kabinet kurioziteta Žorža od Skiderija i Vojvode od San Simona“

U Francuskoj 17. veka, postojala je velika strast za prikupljanjem raznih dragocenosti. To se odnosilo na vredne predmete i umetnička dela: slike, nameštaj, retke knjige, skulpture, nakit, crteži, vredni ukrasni predmeti i sl. Ova pasija je, razume se, bila privilegija pripadnika visoke aristokratije. Tako su bile čuvene kolekcije aristokrata, prezentovane u njihovim jednako raskošnim palatama. Smatralo se čašću i vrlo otmenim gestom ukoliko bi neko dobio poziv da sofisticirano uživa u takvom prizoru.

Tako je veoma bio poznat i kabinet kurioziteta grofa de Bethune, koji je prikupio mnogobrojne, vrlo važne spise o francuskoj istoriji, ali njegova je zbirka obilovala i raznim drugim dragocenostima. Ova kolekcija zavela je i samu Kristinu od Švedske, najstrastvenijeg ondašnjeg kolekcionara kurioziteta. Ponosan na svoju vanrednu kolekciju, grof de Bethune odbio je kraljičin predlog da, za izuzetno veliku svotu novca, otkupi deo kolekcije.

Kabinet kurioziteta Žorža od Skiderija takođe je bio jedan od najeklatantnijih primera ove vrste. Za žaljenje je što nije sačuvan detaljan opis ovog kabineta i što Žorž od Skiderija nije išao stopama svoje sestre Madame de Scudery, kada je reč o opisivanju tadašnjih navika i načina života, budući da bismo tako imali verodostojan opis i tačan sadržaj njegove kolekcije. Ovo je naročito važno ukoliko se uzme u obzir činjenica da je njegova dragocena kolekcija danas izgubljena. Znamo da je po smrti ovog časnog aristokrate, prema zaveštanju, kolekcija prešla u posed njegovog intimusa, vojvode od San Simona (Duc de Saint-Simon). Potom, ionako krhkog zdravlja, vojvoda od San Simona, umire za godinu dana (1693. godine) i ova čudesna zbirka ostaje u posedu porodice San Simon. Od tada se kolekciji, na bizaran način, gubi trag. Budući da je priča o kolekciji Žorža od Skiderija bila toliko prepričavana, budila je veliku radoznalost, a sredinom 18. veka vladala je prava pomama za njom. Traganja za njom su, u jednom trenutku naročito, bila toliko intenzivna, da se činilo da je reč o pravog potrazi za nekakvim skrivenim blagom nekog moćnog egipatskog faraona ili, pak, o potrazi za nekakvim nestalim gradom. Ispredane su razne priče o sudbini ove misteriozno nestale kolekcije. Pričalo se tako da je jedan deo zbirke, vojvoda od San Simona poneo sa sobom na svoje poslednje putovanje pred smrt, u Jerusalim, i da ga je ostavio u nekom koptskom manastiru za koji se vezuju hrišćanska čuda. Po toj priči, drugi deo zbirke, Vojvoda je predao Eugenu Savojskom (Francois-Eugene, comte de Savoy-Carignan, za koga se pričalo da je nepriznati sin Luja XIV) prijatelju iz mladosti Žorža od Skiderija. Razočaran spletkama, Eugen Savojski, kao što je poznato, odlazi u Austrijsku carevinu, i po toj verziji, kolekcija dospeva u njegovu novu

palatu Belvedere. Druga priča pak nam prenosi tvrdnje Abrahama di Pradela (pravo ime Nikola od Blenjija) da je 1697. godine prepoznao zbirku u zamku Bretonvillier kod Remsa, dok je bio gost na jednoj raskošnoj i otmenoj zabavi. Događaj je upriličio misteriozni gospodin, koji inače nikada ne prisustvuje svojim zabavama, kasnije tek od svog nastojnika saznaje koliko je ljudi bilo, kao i to da li su se prijatno proveli. Po svedočenju Abrahama di Pradela, lutajući hodnicima, zbirku je video tek nakratko, kada je nastojnik zamka, otvoriši vrata, ulazio u jednu zabačenu odaju u desnom krilu palate.

Ono što je sigurno, jeste to da je kolekcija poslednji put viđena 1693. godine.

II Promenada „Od Kraljevskih vrtova do Vrta Eugena Savojskog”

Promenade su u 17. veku bile omiljene zabave, te su pripadnici visoke francuske aristokratije neizmerno uživali, provodeći svoje slobodno vreme u pitoresknom Vensanu (Vincennes), melanholičnoj dolini Port-Royal i Chevreuse, na terasi Sen Žermena (Saint-Germain), u nenadmašnoj šumi Fontainebleau, ili na nekom sličnom prikladnom mestu. Tokom ovakvih promenada, *le beau monde* bio je u prilici da se divi prirodi, palatama, vrtovima i da se prepusti zavodljivim razgovorima. Dame su se delom vozile otvorenim kočijama, te su i tako mogle da pokažu svoje ukusne haljine, dok su kavaljeri bili na konjima, utrkujući se u ležernosti i gracioznosti. I sam Pariz je čak nudio vrlo lepe promenade. Plemeniti i imućni stanovnici trga Roajal (Royal) su se tako šetali noću po vrtovima ekskluzivno rezervisanim za njih. Tuileries su, isto tako, bili veoma popularni.

Međutim, najomiljenija promenada, i vrlo *à la mode*, bila je promenada „Cours-la-Reine”, na obalama Sene, između Tiljerija i Palace Chaillot. Šetnja je trajala do večeri, a otmene družine su u povratku obično uživale u čarima vrta de Renar (de Renard). Kraljica Marie de Medicis je ovu promenadu izuzetno volela, te je ona po njoj i nosila ime.

I u Beogradu su šetnje nekada bile vrlo popularne, a zadržaćemo se na opisu samo jedne i svakako najekskluzivnije. Reč je o šetnji „Od Kraljevskih vrtova do Vrta Eugena Savojskog”. Ova šetnja počinje u ulici Kralja Milana, od, nekada, Kraljevskog vrta, koji okružuje Stari dvor i završava se, kako i sam naziv objašnjava, na Donjem gradu, odnosno Vrtom princa Eugena. Ukoliko krenemo ovom rutom, pred očima se otvara divan prizor: sa desne strane je kraljevski vrt, koji je vrlo ukusno ulepšala Kraljica Natalija, a po uzoru na vrt palate de Courances, a sa leve strane pak, nalazi se, sada deo nekadašnjeg pastoralnog vrta Kraljice Drage. Jedan deo kaskada, kod Starog dvora, sačuvan je i nalazi se na današnjem Andrićevom vencu. Ove kaskade su ulepšane skulpturama vodenih božanstava, a voda se sliva u laganim i elegantnim padovima. Pravo, u perspektivi pogled pada na fontane na trgu Terazije i nešto dalje, na centralno postavljenu mermernu palatu. Nedovoljno su poznati vrtovi na krovu ovog impresivnog zdanja.

Najraskošniji deo vrta je „Ljubavni ružičnjak Kneza Pavla” (*Roseraie d’amour*), što nimalo nije čudno, budući da je Knez Pavle bio pasionirani rozijerist. Ruže su u tolikoj meri bile njegova strast, da se to čak videlo i po načinu na koji se izražavao. Tako, kada bi bio dobrog raspoloženja, govorio bi da je „sur des roses”, kada bi mu se neko izuzetno dopao, za tu osobu je govorio da je „tendre comme rosée”, a umeo je i da izjavi „Il faut rosir le

monde". Njemu bliske osobe znale su i da on ruže ne poklanja nasumično – svaki buket imao je svoju skrivenu poruku. Kada je držao da je neko neozbiljan i lakomislen, poklanjao je čisto roze i koketne ruže *Cosette*; kada je nekoga želeo dodatno da šarmira, kao znak naklonosti, poklanjao je sveže ružičaste *Piaget* prijatnog mirisa; prijateljska osećanja izražavao je poklanjajući ruže *Desirée*; mirisne *Belvedere* ruže boje breskve sa prelazom u narandžastu poklanjao je u znak zahvalnosti; ružama *Ricard*, boje ćilibara i sa jakim mirisom koji potseća na anis, darivao je osobe sa kojima je uživao u uzbudljivom razgovoru; najtopliju naklonost pokazivao je crvenim ružama *Chorus*... Pored *Roseraie d'amour* kneza Pavla, u vrtu se nalaze i ukrasno šiblje *Juniperus virginiana*, *Picea glauca*, kao i *Thuja occidentalis*, *Taxus baccata* i *Pyracantha „Soleil d'or"*.

Kada se od Terazijskog trga nastavi dalje, dolazi se do ulice Kneza Mihajla, ovičene lepim kućama, sa česmom od belog mermera u središnjem delu, pune pastoralne, *champêtre* ljupkosti. Od česme se dalje stiže do kraja ulice i levo vidimo bleštavi zvonik Saborne crkve i druge kule sa obližnjih zgrada. Tako dolazimo do Pariske ulice, gde opet levo, vidimo simetrično i elegantno stepenište, delo Jelisavete Načić. Ovim stepeništem dolazimo do jedne od glavnih aleja (*allées*) Kalemegdanskog parka, koja nas vodi do novog i raskošnijeg stepeništa. Ove stepenice su, pak, konstruisane po uzoru na francusku renesansu. Na *gazon coupé* platou ispred, nazvan *Jardin de Petits-Pas* su uređeni, u *flamboyant* maniru, zeleni *parterres*, ispunjeni različitim i probranim cvećem. Ovaj sofisticirani *broderie* bio je nadaleko famozan. U vrtu de *Petits-Pas* uobičajeno se pravi pauza i tu se najčešće održavaju prigodni koncerti. Bio je to naročiti plezir, budući da se sa tog mesta ušće lepo vidi. Leti se, po sunčanom danu, kroz, čini se kristalni vazduh, mogu videti mnogobrojni brodovi sa bezbrižnim drušinama, koje uživaju u suncu, hrani i muzici. Iz ovog nevelikog ali zanosnog vrta, vidi se i, sa druge strane reke, novi deo grada. Prizorom dominiraju Novi i Ružičasti most (naziv dolazi od ružičastog mermera koji je korišćen za njegovu gradnju), impozantna masa palate *Trianon* i plemenita kupola građevine *Flevia Felix*. Impresionira prizor, kada ova kupola, pod određenim vremenskim uslovima, odbija svetlost, kao kada duga prelama vazduh u boje ili kada kaleidoskop baca čudesno svetlo.

Kada, posle ovakvog prijatnog odmora, prodemo veoma pastoralne pejzaže oko Kalemegdanskih zidina, stižemo do Vrta Eugena Savojskog. U istočnom delu vrta nalazi se dobro sakrivena grotta. U njenoj unutrašnjosti su naprave čija namena do danas nije poznata. Egzotičnosti ovog prostora doprinosi i figura od belog kamena frigijskog božanstva *Prijapa* (boga plodnosti i sreće, zaštitnika vrtova i vinograda, koji je u uskoj vezi sa potragom za srećom i seksualnim zadovoljstvom), okružena ljubičastim i bakarno zelenim stalaktitima. Ceo prizor zapravo podseća na „nepravilnu“ *rococo* ili, po svojoj živosti, na kritsku umetnost. Misteriozni su i crteži vrtova koji se nalaze na nepravilnim zidovima grote. Ova ispupčenja i udubljenja direktno su inkorporirana u crteže jarkih boja. Ispupčenja su, kao u linearnoj ili vazdušnoj perspektivi, iskorišćena za predstave koje su bliže posmatraču, i obrnuto, udubljenja su u službi dočaravanja udaljenih predstava. Ovakvo poigravanje posmatračem podseća na *trompe-l'oeil*, što se vrlo često koristilo i u baroknim vrtovima. Jedan od najupečatljivijih slika je crtež koji sadrži i predstavu bazena, punog vode, koja dolazi od podzemnih izvora koji se slivaju niz zidove ove čudnovate grote. Dalje u unutrašnjosti, nalaze se uski hodnici ispunjeni vodom, kojim je moguće ploviti manjim barkama. Vožnja

ovim hodnicima je noću naročito uzbudljiva i ta vrsta galantnog noćnog divertismana obično se upriliči kao tzv. *cadeau*, pri kraju celodnevne zabave na vodi. Tom prilikom, po punom mesecu, često se organizuju kamerni koncerti u pećini a ceo događaj naziva se *Les nocturnes de la grotte*.

III „Les Bains / Banje, jedan primer otmenog plezira

Još u 17. veku banje su bile vrlo *à la mode*. Nisu to bila mesta koja se posećuju prosto radi oporavka (već bolesni Louis XIII je tako posetio banju de Montfrin) – u banje se često odlazilo da bi se zdravlje očuvalo, ali isto tako, odlazilo se i radi odmora, zabave i plezira. Neke su banje bile naročito otmene i privlačile su elitu:

...Que gens d'honneur et gens de bien,
Galants et de bon entretien.
Quand on y voit des demoiselles,
Ce sont des plus spirituelles,
Des mieux faites et des plus belles,
Qui mènent toujours avec elles,
Lorsqu'elles sortent de Paris,
Les Amours, les Graces, les Ris, etc.

Dame su posebno volele da provode vreme u ovakvim mestima. To je bila sjajna prilika da se sretnu isto tako otmene dame i gospoda. Banje su bile i poprišta raznih skandala, koji su kasnije prepričavani tokom cele sezone. Štaviše, bilo je vrlo poželjno biti protagonista neke od takvih pikantnih priča.

Pamti se priča Madame de ..., ludo zaljubljene u svog duhovnika, sveštenika jedne pariske crkve. Ovaj gospodin, belog, alabasternog tena bio je izvanredne građe i čudesne lepote, koja je objedinjavala toplu muževnost i gracioznost istočnjačkog tipa. Njegove tanke zakošene oči su u isti mah odavale tako privlačnu oštroumnost i toplinu ali i izvesnu sofisticiranu udaljenost. Izgledao je kao čovek obavijen patinom kakvu imaju iskusne osobe kojima je „sve jasno“. A opet, činilo se da njegove ružičaste usne nisu nikada ništa okusile do meda i mleka ili nektara i ambrozije. Ova gospođa je, na svakoj propovedi, sa erotičnim uzbuđenjem pažljivo pratila njegove odmerene i ritmične kretnje.

Još više su je uzbuđivale ispovesti. To su bile prilike kada je sa njim ostajala nasamo i kada je, usled mrežastog paravana, mogla tek na trenutke pogledom da uhvati deo njegove šake ili neki deo lica. Tako je u tananoj obamrlosti pred njim, posmatrala crvenilo njegovih usana, sjaj njegovih očiju koji se nasumično pojavljivao kroz paravan, njegove dugačke bele prste... Tada je bila u prilici i da u tišini crkve osluškuje meke zvuke njegove tamne svešteničke odežde.

Posle dugo vremena i ogromnog broja pisama, koja su mu svakodnevno stizala, gospodin o kojem je reč, konačno je pred sobom i pred ovom gospođom prihvatio strastvenu ljubav koju je imao za nju. Tako je pristao da, u javnosti predstavljen kao njen duhovnik

i pratilac, doputuje zajedno sa njom u jednu otmenu banju. Kada je Madame de ..., u sobi njihovog ljubavnog skrovišta, prvi put videla svog voljenog kao muškarca, svaka strast je nestala.

Ostala je zabeležena i priča Madame de Laquilles i grofice Montbairry koje su, svako je to znao, bile velike rivalke. U to vreme, da bi neka dama bila prihvaćena kao neizostavljiv deo nekog salona i distingviranog društva uopšte, nije bilo dovoljno da bude samo obrazovana ili lepa. Tražene su ležernost i lakoća u razgovoru, izvesna urođena sposobnost da se reči izgovaraju na neponovljiv i neprepričljiv način. Tako su se one utrkivale u tome koja će uspešnije pokazati svoju erudiciju i lepotu, a iznad svega svoj *esprit*.

Kada se otmeno društvo te večeri prvi put u sezoni okupljalo u salonu, svima je bilo jasno da će se rivalstvo ove dve gospođe ispoljiti na najizraženiji način. Prisutno društvo je obe dame već zamišljalo u njihovim najeklatantnijim i najzavodljivijim izdanjima. Mlade dame, kao i one gospođice koje su se prvi put pojavile u društvu posle školovanja u manastiru, sa mladalačkim divljenjem i uzbuđenjem očekivale su pojavljivanje ovih poznatih i iskusnih gospođa.

Kao što se i očekivalo, pojava Madame de Laquilles bila je zaslepljujuća. Ušla je u raskošnoj alizarin crvenoj brokatnoj haljini sa zlatnim vezom. Oko vrata, koji se erotično povijao u nekakvom čudesnom plesu, nosila je bisernu nisku. Na ušima je imala velike minduše, ukrašene dijamantima koji su divlje sijali pri svakom njenom pokretu. Na šakama je nosila čitav niz malih, vrlo dekorativnih, zlatnih prstenja fine izrade, i to po nekoliko na svakom prstu. Bilo je to izuzetno avangardno, budući da je u to vreme moda nalagala veliko i često rogoobatno prstenje.

Nekoliko trenutaka kasnije (što svakako nije bilo slučajno), u prostoriju je ušla i grofica Montbairry. Na opšte zaprepašćenje, na sebi je imala tek jednostavnu duboko ljubičastu haljinu.

Istog časa, prisutnima je bilo jasno da joj je ovaj gest doneo „pobedu“.